



MICHAEL CHABON:

Pittsburghin mysteerit (1988, suom. 1989)

Kesämaa (2002, suom. 2003)

Telegraph Avenue (2012, suom. 2014)

Kuunkajo (2016, suom. 2018)

MICHAEL CHABON

# Kuunkajo

*Suomentanut*

ALEKSI MILONOFF



KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ

tammi

75 VUOTTA

HELSINKI

Suomentaja kiittää Suomen Kulttuurirahastoa saamastaan tuesta.

Englanninkielinen alkuteos *Moonglow* ilmestyi Yhdysvalloissa 2016.

Copyright © 2016 by Michael Chabon

Published by agreement with Licht & Burr Literary Agency,  
Denmark on behalf of Mary Evans Inc.

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Tammi 2018

Painettu EU:ssa

ISBN 978-951-31-9844-2

*Heille, oikeasti*

*Heille*

*Ei ole mitään kuun pimeää puolta.  
Todellisuudessa se on kauttaaltaan pimeä.*

— WERNHER VON BRAUN

## Kirjailijan kommentti

Olen näitä muistelmia tehdessäni pitäytynyt tosiasioissa, paitsi jos tosiasiat eivät ole tahtoneet täsmätä muistiin, kertomuksen päämäärään tai totuuteen sellaisena kuin minä sen ymmärrän. Siellä, missä on otettu vapauksia nimissä, ajoissa, paikoissa ja dialogeissa tai henkilöllisyyksissä, motivaatioissa sekä perheenjäsenten ja historiallisten henkilöiden välisissä suhteissa, lukija voi olla varma että vapauksia on otettu asiaankuuluvan vallattomasti.



**NOW! THE MISSILE YOU CAN FLY!**  
AN EXACT 1/20th SCALE MODEL OF U. S. NAVY'S  
Aerobee-Hi research rocket

- 4 years to develop, \$50,000 production tooling
- Missile and rocket motor tested on U.S. White Sands Proving Grounds
- Rocket motor (ground of thrust every 2 seconds) classified safe "propellant device" by I.C.C.
- Flies 1,000 feet at 150 mph, ejects parachute for safe return
- Applauded by scientists & engineers as the answer to safe model rockets
- Cape Canaveral in miniature — Educational, reliable, unique

15,000 man hours of engineering research went into development of this incredible 1/20th scale model of the U. S. Navy's Aerobee-Hi missile which will zoom up 1,000 feet (at 150-200 mph), eject a parachute from its soft vinyl nose cone, lower itself safely to earth. It takes 5 minutes to repack chute, install a new motor, and missile is ready for flight again. Solid fuel rocket motor—classified safe by I.C.C.—was introduced with missile in a feature article in *Mechanix Illustrated Magazine*. Easily assembled kit contains all necessary materials, includes 6 rocket motors and single rail launcher for \$9.95 ppd. Scaled, 42" high all-steel launching tower—adjustable over 10' arc for wind correction—in complete kit, \$9.95 ppd. Additional motors—6 for \$2.95 ppd. Money back guarantee.

**C/S CHABON SCIENTIFIC CO.**  
1308B LINCOLN BUILDING, 60 EAST 42nd STREET, NEW YORK 17

ESQUIRE : December 353

Mainos Esquinessa lokakuussa 1958.



# 1

Juttu meni jotenkin näin. Päästyään pois vankilasta Alger Hiss ei tahtonut löytää töitä. Hiss oli valmistunut Harvardin oikeustieteellisestä, tehnyt töitä tuomari Oliver Wendell Holmesille ja avustanut YK:n peruskirjan laatimisessa, mutta hän oli myös tuomittu valanrikkoja ja tunnettu kansainvälisen kommunismin käsikassara. Hän oli julkaissut muistelmatkin, mutta kirja oli tylsä eikä kukaan halunnut lukea sitä. Vaimo oli jättänyt hänet. Hän oli rahaton ja epätoivoinen. Lopulta yksi jäljellä olevista ystäväistä järjesti tuolle raukalle säälistä työpaikan. Hiss pestattiin newyorkilaiseen yritykseen, joka valmisti ja myi eräänlaisia luksushiussolkia, jotka oli tehty silmukoille väännettyistä pianonkielistä. Feathercombs Incorporated oli päässyt hyvään alkuun, mutta joutui nyt kilpailemaan isomman yhtiön kanssa, joka kopioi sen malleja, rikkoi sen tekijänoikeutta ja polki hintoja. Myynti oli vähentynyt. Palkkarahat olivat tiukoilla. Jotta Hissille saatiin tilaa, joku täytyi potkia pois.

Isoisäni pidätystä koskevassa uutisessa, joka julkaistiin Daily Newsissä 25. toukokuuta 1957, nimetön työtoveri kuvailee häntä ”hiljaiseksi tyyppiksi”. Feathercombsin muille kaupparatsuille hän oli huopahattu nurkan naulakossa. Isoisäni oli firman myyntijoukkojen ahkerin mutta tehottomin jäsen. Ruokatauoilla hän söi yksinään voileipää ja luki tuoreinta Sky and Telescopea tai

Aviation Weekiä. Tiedettiin että hän ajoi Crosleylla, hänellä oli ulkomaista syntyperää oleva vaimo ja teini-ikäinen tytär ja hän asui perheineen jossain Bergenin piirikunnan perukoilla New Jerseyssä. Ennen kuin isoisäni pidätettiin, hän oli kunnostautunut työpaikallaan vain kahdesti. Kun toimiston radio oli pettänyt vuoden 1956 baseballin loppuottelusarjan viidennen pelin aikana, isoisäni oli korjannut sen puhelinvaihteen sisuksista irrotetulla tyhjiöputkella. Ja kerran Feathercombsin mainosmies oli kertonut törmänneensä isoisääni Millburnin Paper Mill Playhouse -teatterissa, jossa tämän ulkomaalainen vaimo oli yllättäen näytellyt Serafinaa Tatuoidussa ruusussa. Juuri muuta isoisästäni ei tiedetty, ja sitä hän ilmeisesti toivoikin. Kukaan ei ollut aikoihin yrittänyt ruveta juttusille hänen kanssaan. Tiedettiin, että hän hymyili mutta ei nauranut. Jos hänellä oli poliittisia mielipiteitä – tai mitään mielipiteitä – ne jäivät Feathercombsin toimistossa arvoitukseksi. Katsottiin, että hänet saattoi erottaa ilman että joukkojen moraalille koitui suurempaa vahinkoa.

Pian yhdeksän jälkeen 24. päivän aamuna Feathercombsin toimitusjohtaja kuuli hälinää työhuoneensa ulkopuolelta, jonne oli sijoitettu sanavalmis tyttö suodattamaan velkojat ja vero-tarkastajat pois. Joku mies puhui itsepintaisella äänellä, joka muuttui pian vihaiseksi. Sisäpuhelin johtajan pöydällä soi ja soi taas. Lasi helähti rikki. Ääni muistutti puhelimen luurin paiskaamisesta syntyvää kilahdusta. Ennen kuin johtaja ehti nousta tuoliltaan katsomaan mistä oli kyse, isoisäni tunkeutui huoneeseen. Hän heilutti kädessään mustaa kuuloketta (siihen aikaan tylppä esine), josta riippui metrin verran rispaantunutta johtoa.

1930-luvun lopulla isoisäni oli biljardihuijarin hommiensa lomassa rahoittanut neljän vuoden opintojaan Drexel Techissä työskentelemällä Wanamakerin tavaratalossa pianonkuljetta-

jana. Hänen hartiansa ulottuivat oviaukon reunasta reunaan. Pääläella tutisi kähärä tukka, joka oli vapautunut päivittäisestä Brylcreem-liisteristään. Kasvot olivat niin punaiset että näyttivät auringon polttamilta.

”En ole ikinä nähnyt ketään niin vihaisena”, silminnäkijä hämmästeli Newsille. ”Hänestä melkein haistoi savun.”

Feathercombsin toimitusjohtaja puolestaan hämmästeli että oli mennyt irtisanomaan raivohullun.

”Mitä tämä on?” hän sanoi.

Kysymys oli turha, eikä isoisäni alentunut vastaamaan; hän vastusti itseäänselvyyksien ilmaisemista. Hänestä useimpien kysymysten tarkoitus oli vain peittää katvealueet, minimoida vastapuolen liikkeitä ja kääntää huomio ja toiminta muualle. Eikä hän ollut muutenkaan puheväleissä tunteidensa kanssa. Hän tarttui puhelinjohdon rispaantuneeseen päähän. Hän kietoi sen kaksinkerroin vasemman kätensä ympärille.

Johtaja yritti nousta, mutta hänen jalkansa menivät solmuun työpöydän alla. Tuoli singahti hänen altaan ja kaatui pyörät rämisten. Hän ulvahti. Syvällä kurkkuäänellä, vähän kuin olisi jodlannut. Kun isoisäni heittäytyi johtajan päälle, tämä kääntähti kohti ikkunaa joka antoi East 57th Streetille. Hän ehti juuri nähdä, että alhaalle kadulle oli alkanut kerääntyä ohikulkijoita.

Isoisäni kietoi kuulokepiuhan johtajan kaulan ympärille. Hänellä oli pari minuuttia aikaa, sen jälkeen raivon raketti olisi käyttänyt polttoaineensa ja putoaisi maahan. Se riittäisi hyvin. Toisessa maailmansodassa hän oli oppinut käyttämään kuristuslankaa.\* Hän tiesi että kuristaminen kävi äkkiä, jos sen teki oikein.

”Herranjumala”, sanoi sihteeri, neiti Mangel, joka saapui kohtaukseen myöhässä.

---

\* Se oli uskomatonta kyllä pianonkieli, joka piilotettiin yleensä kengännauhan sisään.

Sihteeri oli toiminut heti kun isoisäni oli syöksynyt hänen huoneeseensa – nuotiolta haisevana, kuten hän jälkeensä muisti. Hän oli ehtinyt painaa kaksi kertaa sisäpuhelimien nappia, ennen kuin isoisäni oli napannut kuulokkeen. Isoisä oli ottanut puhelimen käteensä ja riuhtaissut luurin irti laitteesta.

”Saat maksaa sen”, neiti Mangel oli sanonut.

Kertoessaan tätä tarinaa kolmekymmentäkaksi vuotta myöhemmin isoisäni veti ihailua merkitsevän ruksin neiti Mangelin nimen kohdalle. Mutta tuolloin hänen raivorakettinsa oli nousut vasta paraabelinsa puoliväliin, ja hän provosoitui sihteerin sanoista. Hän heitti ovipuhelimen neiti Mangelin ikkunasta ulos. Toimitusjohtajan kuulema kilinä tuli siitä kun puhelin liiti lasiseitin läpi kadulle.

Alhaalta kuului kauhistanut huuto, ja neiti Mangel meni ikkunaan katsomaan. Jalkakäytävällä istui harmaapukuinen mies, joka katsoi ylös häntä kohti. Miehen pyöreiden silmälasien vasemmassa linssissä oli verta. Hän nauroi.\* Ohikulkija pysähtyi auttamaan miestä. Portiერი sanoi soittavansa poliisille. Silloin neiti Mangel kuuli pomonsa huutavan. Hän kääntyi ikkunalta ja juoksi johtajan huoneeseen.

Ensisilmäyksellä huone näytti tyhjältä. Sitten neiti Mangel kuuli kengän kopsahtavan linoleumiin, kerran, ja toisen kerran. Isoisäni pää kohosi työpöydän takaa ja painui takaisin alas. Urhea neiti Mangel kiersi pöydän taakse. Hänen pomonsa retkotti mahallaan kiillotetulla lattialla. Isoisäni istui kumarassa

---

\* Isoisäni tiesi vain sen, että mies jota hän oli vahingossa kumauttanut – puhelin oli onneksi vain hipaissut miehen kalloa – kieltäytyi nostamasta kannetta. Daily News tunnisti uhrin Jirfi Nosekiksi. Nosek johti tšekkoslovakialaista valtuuskuntaa, joka kuului Alger Hissin avustuksella perustettuun arvovaltaiseen elimeen. ”Tämä on ensimmäinen kerta, kun korkea-arvoiseen kommunistiin on osunut lentävä puhelin”, News uutisoi pokkana ja lisäsi vielä: ”Nosek kommentoi, että kunnon tšekkinä hänen on pakko nauraa kaikelle mikä ei tapa.”

johtajan päällä ja käytti improvisoitua kuristuslankaa. Johtaja nyki ja rimpuili ja yritti kääntyä ympäri. Cordovan-kenkien kärjet kopsahtelivat lattiaan kun hän yritti saada niillä otteen linoleumista, muuten oli aivan hiljaista.

Neiti Mangel nappasi työpöydältä paperiveitsen ja iski sen isoisäni vasempaan olkapäähän. Myös tämä teko ansaitsi erikois-maininnan isoisän kertomuksessa monta vuotta myöhemmin.

Paperiveitsen kärki upposi lihaan vain sentin syvyydelle, mutta metallin puraisu sulki jonkin isoisän raivomeridiaanin virtauksen. Hän murahti. ”Tuntui kuin olisin herännyt”, hän sanoi kertoessaan minulle ensimmäistä kertaa jutun tätä kohtaa elämänsä viimeisenä viikkona. Hän otti johdon pois johtajan kaulan ympäriltä. Hän irrotti sen uurteista, jotka piuha oli painanut vasempaan käteen. Kuuloke kolahti lattiaan. Hän nousi pystyyn jalat harallaan ja peruutti pois johtajan päältä. Johtaja käännähti selälleen, kohottautui istumaan ja peruutti takapuoli lattiassa kahden arkistokaapin väliin. Hän haukkoi ilmaa. Hän oli puraissut alahuuleensa lyödessään naamansa lattiaan, ja hampaat olivat värjäytyneet vaaleanpunaisiksi.

Isoisäni kääntyi neiti Mangeliin päin. Hän vetäisi paperiveitsen irti ja pani sen johtajan pöydälle. Aina kun isoisän raivo laantui, katumus täytti hänen silmänsä kuin merivesi. Hänen hartiansa lysähtivät.

”Anteeksi”, hän sanoi neiti Mangelille ja toimitusjohtajalle. Luulen että hän sanoi sen myös äidilleni, joka oli silloin neljätoista, ja isoäidilleni, vaikka isoäidissä oli varmaan yhtä paljon vikaa kuin isoisässä. Toivoa anteeksiannosta oli niukasti, mutta isoisä ei kuulostanut siltä että olisi odottanut tai edes tavoitellut sitä.

\* \* \*

Elämänsä loppumetreillä isoisäni sai lääkäriltä hydromorfonia luusyövän aiheuttamaa kipua vastaan. Samoihin aikoihin saksalaiset hakkasivat joukolla reikiä Berliinin muuriin. Tulin jättämään hyvästejä isoisälle juuri kun Dilaudidin pehmeä vasara puhkaisi hänen tavanomaisen vaikenemisen muurinsa: ulos virtasi luettelo epäonnistumisista, monitulkintaisista onnistumisista ja hermojen ja ajoituksen pitämisestä ja pettämisestä. Isoisä oli maannut äitini vierashuoneessa melkein kaksi viikkoa, ja siinä vaiheessa kun minä tulin Oaklandiin, hän sai lääkettä jo lähes 20 mg päivässä. Hän alkoi puhua melkein heti kun istuin tuoliin sängyn vierelle. Silloin tuntui siltä kuin hän olisi odottanut saapumistani, mutta nyt luulen että hän vain tiesi aikansa loppuvan.

Muistot eivät nousseet esiin missään selvässä järjestyksessä, lukuun ottamatta ensimmäistä joka oli myös varhaisin.

”Olenko kertonut sinulle siitä”, isoisä kysyi loikoillessaan palliatiivisessa pilvessään, ”kun pudotin kissanpojan ikkunasta?”

En sanonut silloin enkä missään vaiheessa ennen sitä kun hän vaipui pilveensä lopullisesti, että hän oli kertonut minulle elämästään hyvin vähän. En ollut vielä kuullut Feathercombsin toimitusjohtajan pahoinpitelystä, joten en voinut huomauttaa, että havaitsin hänen omaelämäkerrassaan orastavan defenestraation teeman. Kun hän sitten myöhemmin kertoi neiti Mangelistä, sisäpuhelimesta ja tšekkiläisestä diplomaatista, päätin niellä näsäviisaan kommenttini.

”Kuoliko kissa?” kysyin.

Lusikoin suuhuni isoisän vadelmahyytelöä. Hän ei itse syönyt enää muuta kuin silloin tällöin lusikallisen tai kaksi äitini tekemää kanakeittoa, jonka resepti oli edesmenneeltä, Ranskassa syntyneeltä ja varttuneelta isoäidiltäni; liemeen saatiin potkua sitruunalla. Isoisä ei oikein jaksanut innostua edes hyytelöstä. Sitä oli siis paljon jäljellä.

”Se oli kolmas kerros”, hän sanoi. Sitten hän lisäsi, ikään kuin hänen synnyinkaupunkinsa olisi tunnettu timantinkovista jalkakäytävistä: ”Philadelphiassa.”

”Minkä ikäinen olit?”

”Kolme tai neljä.”

”Voi ei. Miksi ihmeessä teit niin?”

Isoisä pisti kielensä ulos, kerran, kaksi kertaa. Hän teki sitä muutaman minuutin välein. Se näytti usein karkean ivalliselta kommentilta johonkin mitä hänelle oli juuri sanottu, mutta tosiasiaa se oli yksi lääkkeiden sivuvaikutuksista. Hänen kielensä oli valkoinen ja nukkainen kuin mokka. Tiesin muutaman lapsuuden kallisarvoisen havaintoesityksen perusteella, että hän sai kielenkärjen nenänpäähänsä. Äitini vierashuoneen ikkunan takana East Bayn taivas oli harmaa kuin hiuspilvi isoisan ruskettuneiden kasvojen ympärillä.

”Uteliaisuudesta”, hän sanoi lopulta ja pisti kielensä ulos.

Sanoin kuulleen, että uteliaisuus saattoi olla hengenvaarallista, varsinkin kissoille.

## 2

Lapsena isoisäni asui kolmen huoneen asunnossa Tenth Streetin ja Shunk Streetin kulmassa Etelä-Philadelphiassa vanhempiansa, isänisänsä ja pikkuveljensä Reynardin eli äitini Ray-sedän kanssa.

Isoisän isä, joka oli syntyjään Pressburgin (nykyisen Bratislavan) saksankielisiä, perusti ja ajoi konkurssiin joukon lyhyt-tavaraliikkeitä ja kulmakauppoja kaksikymmentä- ja kolmekymmentäluvuilla. Sen jälkeen hän luopui pysyvän omistuksen haaveestaan ja tyytyi työskentelemään myyjänä viinakaupoissa, joissa hän sai katsella kun muiden kassoja ryöstettiin. Isoisäni muistoissa hänen äitinsä oli luja ja hyväsydäminen ”pyhimys”, joka oli määrätty aviomiehensä ja poikiensa palvelukseen. Valokuvissa hän on laatikkomainen, teräskupeinen nainen, jolla on hiilenmustat kengät ja niin iso povi että sinne olisi mahtunut turbiineja. Hän ei osannut juuri lukea eikä kirjoittaa, ei jiddiisiä eikä englantia, mutta velvoitti isoisäni ja myöhemmin Ray-sedän lukemaan hänelle päivittäin jiddiisinkielisiä lehtiä, jotta pysyi ajan tasalla tuoreimmista juutalaisia koetelleista katastrofeista. Hän onnistui ohjaamaan jokaisen viikon talousrahoista dollarin tai kaksi pushke-lippaaseen. Vainojen orvot ruokittiin, pakolaiset autettiin höyrylaivoilla vapauteen. Kokonaiset mäenrinteet Palestiinassa kantoivat hänen humanin kavalluksensa



appelsiineja. ”Talvella vaatteet jäätyivät pyykkinaruille”, isoisä muisteli. ”Äidin piti kantaa ne pitkät portaat ylös.” Ray-  
sedän opin tuntemaan 1960-luvun lopun playboyna, jolla oli  
taivaansininen poolopaita ja harmaa tweed-bleiseri. Hän ajoi  
Alfa Spiderilla ja piti rempseää lappua pahkuraisen vasemman  
silmänsä päällä. Toisinaan minulle tuli hänestä mieleen Hugh  
Hefner, toisinaan Moshe Dayan. Mutta lapsena Reynard oli  
ollut ahkera ja hintelä. Alkuaikoina isoisäni oli se, joka teki mitä  
tahtoi. Kissan heittäminen ikkunasta oli vain varoituslaukaus.

Isoisä vaelteli ympäri kaupunkia, kesällä aamiaisesta pimeään  
tuloon, itään päin haisevalle Delawarejoelle ja etelään laivasto-  
telakalle saakka. Hän näki hädetyn perheen juomassa teetä  
jalkakäytävällä sänkyineen, lamppuineen, gramofoneineen  
ja messinkihäkissä kyyhöttävine papukaijoineen. Hän avasi  
sanomalehtipaketin roskapöntön kannen päällä ja löysi lehmän  
silmämunan. Hän näki, miten lapsia ja eläimiä piestiin julmasti  
mutta kärsivällisesti ja huolellisesti. Hän näki Nashin avoauton  
ahtautuvan afroamerikkalaisen metodistikirkon eteen; autosta  
nousi Marian Anderson, jonka kuunsirppihymyn muisto valaisi  
isoiän kasvot vielä kuusi vuosikymmentä myöhemmin.

Etelä-Philadelphiaan oli levittäytynyt Moonblatteja ja New-  
maneja, serkkuja jotka kansoittaisivat myöhemmin äitini lap-  
suuden ja minun lapsuuteni häät ja hautajaiset. Heidän kotinsa  
toimivat isoisäni väliasemina. Pujotellessaan serkulta toiselle  
irlantilaisten ja italialaisten hallitsemien kortteleiden ohitse  
hän loi pohjan sodanaikaiselle työlleen. Hän solmi salaisia  
siteitä italialaisten leipurien ja kauppiaiden keskuudessa toi-  
mittamalla heidän asioitaan ja heiluttamalla luutaa pikkurahaa,  
sitruunajäätelöä tai lämmintä leipäpalaa vastaan. Hän tutustui  
ihmisten puhetapojen ja liikkeiden vivahteisiin. Jos ei halunnut  
saada turpiinsa Christian Streetillä, saattoi vaihtaa kävelytyyliä

tai pään asentoa, jotta näyttäisi kuin kulkisi omilla kulmilla. Jos epäonnistui – tai jos ei pannut pahakseen kärhämää niin kuin isoisä – joutui tappelemaan rumasti. Jopa Christian Streetin roistot ulvoivat kuin lapset, kun heidän silmäkuoppiinsa painoi peukalot. Silloin tällöin ratapenkan rinteessä lannoitetehtaan tissinmuotoisten siilojen takana käytiin sotaa sängynsäleillä, putkenpätkillä, ritsoilla ja kivillä. Isoisä menetti hampaan, mursi kätensä ja sai lukemattomia tikkejä. Hänen takapuolessaan nyrpisteli arpi, jonka hän oli saanut pyllähtäessään kaljapullon päälle tappelussa tyhjällä tontilla McCahanin sokeritehtaan takana. Kun hän kuusikymmentä vuotta myöhemmin käytti alusastiaa, tuo arpi tuli näkyviin, tuo hopeinen kurttu, väkivallan suudelma.

Poissaolot ja vammat herättivät tyrmistystä isoisän vanhemmissa, jotka yrittivät vähentää niitä. Rajoja asetettiin, esteitä pystytettiin; isoisä kaatoi ne kumoon. Kieltäytymällä määrätietoisesti kertomasta nimiä ja lisätietoja, sietämällä ruumiillista kuritusta ja pystymällä luopumaan kaikista herkuista, jotka häneltä evättiin, hän väsytti ja nujersi vanhempansa. Lopulta he luovuttivat.

”Poika, joka heittää kissanpentuja ikkunasta, on toivoton tapaus”, isoisän isoisä Abraham sanoi Pressburgin saksallaan. Vanha Abraham hallitsi kotia ruokailutilanakin toimivan olohuoneen nurkasta, jossa hän istui valtaistuimellaan peräpukamattyyryn päällä selitysteostensa keskellä. Oli jo lähes pimeää, kesän viimeisiä vapaailtoja.

”Mitä jos poika on eksynyt”, isoisoäitini sanoi tuhannetta tai miljoonatta kertaa.

”Ei se ole eksynyt”, Ray-setä sanoi ja esitti huomion, joka jäi lopulta pysyvästi perhetalmudisiin. ”Se tietää missä se on.”

Isoisäni oli ansassa junavaunun alla. Se oli yksi kuudesta

puisesta umpitavaravaunusta, jotka oli varastoitu radanpätkälle joenrannan säilytysvarikon perälle. Niitä oli käytetty viimeksi silloin kun Baldwin-Feltsin yksityisetsiviä oli kiidätetty kukistamaan Paint Creekin kaivoslakkoa. Nyt vaunut lojuivat tyhjän panttina mäenkumpareen juurella, missä trumpettiköynnökset ahmivat niitä kitoihinsa.

Isoisä pakoili varikon vartijaa, isoa Creasey-nimistä miestä, jolla oli samea vasen silmä ja oransseja karvaläikkiä naaman niissä osissa joissa karvaa ei olisi pitänyt kasvaa. Creasey oli löylyttänyt isoisää monta kertaa sinä kesänä. Ensimmäisellä kerralla hän oli temmannut isoisän käsivarren ylös selän taakse niin että luut kirskuivat. Toisella kerralla hän oli raahannut isoisän korvasta pitäen varikon poikki pääportille ja potkaissut saappaankannalla housuntakamukseen. Isoisän korvaleddessä oli kuulemma vieläkin Creaseyn peukalonjälki. Kun Creasey sai isoisän kolmannen kerran kiinni kielletyllä alueella, hän pieksi tämän perinpohjaisesti rautatieläisen virkapuvun nahkavaljailla. Tällä kertaa isoisä aikoi piileskellä tavaravaunun alla niin kauan että Creasey jatkaisi matkaansa tai heittäisi henkensä.

Mutta Creasey ei lähtenyt vaan poltti tupakkaa ja kuljeskeli edestakaisin rikkaruohoissa radanpätkän ja muun varikkoalueen välillä. Isoisä katseli vatsallaan maaten vartijan pölyisiä saappaita voikukkien ja ketunhäntien taustafondia vasten. Rahinaa, pysähdys, käänös, paluu. Muutaman minuutin välein tupakka tupsahti maahan ja kohtasi loppunsa Creaseyn oikeanpuoleisen saappaan alla. Isoisä kuuli pullonkorkin kiertymisen, nesteen huljahduksen, röyhtäisyn. Hän päätteli että Creasey odotti jotakuta, tappoi aikaa ja keräsi ehkä rohkeutta.

Isoisä pohti asiaa. Creaseyn olisi pitänyt jatkaa matkaansa ja kierrellä etsimässä kulkureita, maankiertäjiä ja varkaita, sellaisia kuin isoisäni, joka oli tullut sinä kesänä Greenwichin varikolle

keräämään hiiltä jota kuulemma putoili satamaan vyöryvistä vaunuista. Kun Creasey oli ensimmäisen kerran saanut isoisän kiinni, tämän kulkua oli hidastanut sokerisäkki jossa oli kymmenen kiloa hiiltä. Miksi äijä ei nyt jatkanut työtään, josta Pennsylvanian rautatieyhtiö maksoi hänelle? Isoisä kuuli, miten pikkueläimet heräilivät öisiin puuihin pesissään tavaravaunun sisällä. Hänen äitinsä luonnontiedon mukaan noihin puuihin kuului pikkupoikien pureminen ja vesikauhun tartuttaminen.

Lopulta Creasey tumppasi viidennen tupakkansa, otti viimeisen huikan ja häipyi. Isoisä laski kolmeenkymmeneen ja ututautui pois vaunun alta. Vatsan ihoa kirveli, ja hän pyyhki siitä hiekat. Hän näki Creaseyn kävelevän reppu kädessään yhdelle niistä pienistä kivimökeistä, joita oli siellä täällä pitkin varikkoa. Ensimmäisillä Greenwich Yardsin ryöstöretkillään isoisä oli ajatellut lumoutuneena, että rautatieläiset asuivat varikolla junalaumojensa keskellä kuin paimenet majoissaan. Pian hän oli kuitenkin päätellyt, etteivät mökit olleet kenenkään asuin-sijoja. Niiden mustatuissa ikkunoissa oli metalliverkot, ja jos niiden oveen painoi korvansa, sisältä kuului sähkövirran särinää ja välillä jysähdys kuin pankkiholvin koneistosta. Tätä ennen isoisä ei ollut nähnyt kenenkään menevään mökkeihin tai tulevan niistä ulos.

Creasey onki vyötäröltään avainrenkaan, avasi lukon ja meni sisään. Ovi sulkeutui hiljaa hänen perässään.

Isoisä tiesi että hänen pitäisi mennä kotiin, jossa häntä odottivat lämmin iltapala ja nuhteiden operetti. Hän oli nälkäinen ja taitava esittämään kuuroa ja katuvaista. Mutta tänään hän oli varikolla siksi että saisi seistä eräällä opastintelineellä, jota oli alkanut pitää omanaan, ja heittää kesälle hyvästit.

Hän oikaisi varikon poikki ja hiippaili lyhyen matkaa rata-penkkaa pitkin ”omalle” opastintelineelleen. Hän kiipesi tikkaat

ylös ja konttasi kulkusiltaa pitkin telineen puoliväliin noin viiden metrin korkeuteen raiteiden päälle. Hän otti tukea keskimmäisestä opastinlyhdystä ja nousi pystyyn. Hän tunki kangastosunsa kulkusillan teräsristikkoon. Hän päästi irti lyhdystä ja seisoi paikallaan kädet levällään, vain nilkoistaan kiinni pyörivässä maapallossa. Hänen ja Shunk Streetin vuokratalon välissä ratapiha siirteli ja järjesteli rautatiekalustoaan, joka oli matkalla New Yorkiin, Pittsburghiin ja St. Louisiin. Junat ja junanpätkät kolisivat ja rymisivät ja aurasivat uria hämäärään.

Isoisä käänsi kasvonsa itään. Pimeys kasaantui kuin ukkospilvi New Jerseyyn ylle. Joen takana oli Camden, Camdenin takana Jersey Shore, Shoren takana Atlantin valtameri ja sen takana Ranska ja Pariisi. Hänen äitinsä veli, Argonnen veteraani, oli kertonut että tuon kaupungin ”ilotaloissa” mies saattoi ylittää vielä yhden rajan, sellaisen jossa sukka ja valkea reisi kohtasivat. Isoisä sulki opastinlyhdyn syliinsä. Hän painoi lantionsa sen sileää koteloa vasten ja kohotti katseensa iltataivaalle. Täysikuu oli nousemassa, ja kuun kulma maan ilmakehään nähden teki siitä persikan hedelmälihan värisen. Isoisä oli kuluttanut suurimman osan tuosta kesän viimeisestä perjantaista lukemalla tieteistarinoita Astounding Stories of Super-Sciencestä, joka oli löytynyt muiden myymättömien lehtien seasta hänen isänsä kaupan takahuoneesta. Viimeinen tarina oli kertonut rohkeasta maan asukkaasta, joka lensi atomiraketilla kuun pimeälle puolelle, löysi runsaasti ilmaa ja vettä, taisteli verenhimoisia seleniittoja vastaan ja rakastui kalpeaan ja auliiseen kuuprinssessaan. Kuu oli rankka paikka, ja maan asukas joutui vähän väliä pelastamaan prinsessan pulasta.

Isoisä katseli kuuta. Hän ajatteli kertomuksen ylhäistä neittoa, jolla oli *sulavalinjainen, aaltoileva vartalo*, ja tunsu miten vuorovesi nousi hänen sisällään kohti prinsessaa, sinkosi hänet

tuulenpyörteessä taivaaseen kuin Henokin. Hän kiipesi karpauksensa hyökyä pitkin taivasiin. Hän tulisi neidon tueksi. Hän pelastaisi prinsessansa.

Ovi pamahti kiinni. Creasey tuli ulos mökistä ja lähti iltakierrokselleen. Reppua ei enää näkynyt. Hän ylitti raiteet hieman ontuen ja katosi vaunujen sekaan.

Isoisä kiipesi alas opastintelineeltä. Reitti kotiin ei kulkenut pikku mökin ohitse. Mutta vanha Abraham oli julistanut aivan oikein olohuoneen nurkasta: mitä mahtoi pojalle, joka heitti kissanpennun ikkunasta Philadelphian jalkakäytävälle vain nähdäkseen mitä sille tapahtuu.

Isoisä lähestyi pientä taloa, jossa oli verkoilla peitetyt mustat ikkunat. Kokonaisen minuutin hän vain tuijotti sitä. Hän painoi korvansa oveen. Hän kuuli sähkösurinan yli ihmisen äänen; joku oli tukehtumassa, tai nauroi, tai nyyhkytti.

Isoisä koputti. Ääni vaikeni. Talon mystinen koneisto naksautti. Kytkeytyt veturit tuuttasivat järjestelyratapihalla valmiina vetämään raskaan lastin länteen. Hän koputti uudestaan.

”Kuka siellä?”

Isoisä sanoi etu- ja sukunimensä. Harkittuaan hetken hän lisäsi osoitteensa. Sitä seurasi oven takana päivänselvä yskänpuuska. Yskän laannuttua sisältä kuului liikettä, sängyn tai tuolin narahdus.

Ulos kurkisti tyttö, joka kätki kasvojensa oikean puolen oven taakse. Hän puristi ovea molemmin käsin valmiina lyömään sen kiinni. Pään näkyvissä oleva puoli oli takkuinen peroksidipehko. Vasemman silmän yllä, kauniin kulmakarvan alla, meikkivoide ja ripsiväri sekoittuivat toisiinsa paakkuina ja laikkuina. Vasemman käden sormissa oli pitkät, tummanpunaisiksi lakatut kynnet. Oikean käden kynnet olivat pureskellut ja paljaat. Tyttö oli kietoutunut väljästi miesten skottiruudulliseen aamutakkiin. Jos

hän hämmästyti nähdessään isoisäni, hän ei näyttänyt sitä. Jos hän oli itkenyt, hän ei itkenyt enää. Mutta isoisä tunsi Creaseyn niin kuin opitaan tuntemaan tyyppi, jolta saa jatkuvasti turpiin. Oli epäselvää, mitä pahaa Creasey oli vierailun aikana tytölle tehnyt, mutta tietämättömyys vain kasvatti kiukkuja. Sen näki tytön tuhruisista silmämeikeistä. Sen haistoi kloorilta ja kainalohieltä löyhkäävästä ilmasta, jota vuoti ulos puoliavoimesta ovesta.

”No?” tyttö sanoi. ”Kerro asias, Shunk Street.”

”Näin kun se kävi täällä”, isoisä sanoi. ”Se kusipää, Creasey.”

Tuota sanaa ei sopinut käyttää aikuisten, varsinkaan naisten kuullen, mutta tähän tilanteeseen se tuntui sopivan. Tytön kasvot tulivat esiin oven takaa kuin kuu tehtaan seinän takaa. Hän katsoi isoisääni tarkemmin.

”Kusipää joo”, hän sanoi. ”Se pitää paikkansa.”

Isoisä näki, että tytön jakauksen oikea puoli oli leikattu yhtä lyhyeksi kuin hänellä, kuin täiden karkottamiseksi. Ylähuulen oikealle puolelle oli kasvanut sen verran karvaa, että siitä sai viiksenkärjen. Oikea silmä paksun mustan kulmakarvan alla oli meikitön. Lukuun ottamatta pientä sänkeä, jota oli tasaisesti leuan molemmin puolin, jokin näkymätön laki näytti jakaneen tälle olennolle yhtä paljon naista ja miestä. Isoisä oli kuullut mutta epäillyt kotikulmilla kuulemiaan juttuja sirkusten hermafrodiiteista, kissanaisista, apinatytöistä, nelijalkaisista naisista jotka piti asettaa näyttille kuin pöydät. Nyt hän olisi voinut harkita kantaansa uudelleen, ellei väljän flaneliaamutakin molemmin puolin kaulasta alaspäin olisi näkynyt vain naisellisia kurveja ja varjoja.

”Tirkistely on viisi senttiä kerta, Shunk Street”, tyttö sanoi. ”Olet velkaa vähintään kymmenen senttiä.”

Isoisä painoi katseen kenkiinsä. Niissä ei ollut paljon nähtävää.

”Mennään”, hän sanoi ja tarttui tytön käsivarteen. Kuume tytön iholla tuntui flanellihihankin läpi.

Tyttö kiskaisi kätensä irti.

”Creasey ei tule vähään aikaan tänne päin. Mutta nyt täytyy mennä”, isoisä sanoi. Mitäs karvoista, niitä kasvoi hänen tätiensäkin leuassa. Hän oli tytön luona iltatähdelle esittämänsä toiveen ajamana. ”Tule nyt!”

”Voi höpsöä”, tyttö sanoi. Hän kurkisti ovesta ulos ja katsoi molempiin suuntiin. Hän hiljensi ääntään osoittaakseen olevansa juonessa mukana. ”Yrität pelastaa minut.”

Tytön sanomana idea kuulosti maailman idioottimaisimmalta. Tyttö jätti oven auki ja palasi sisälle. Hän istahti kapealle telttasängylle ja kietoi paksun huovan ympärilleen. Lepattava kynttilä nurin käännetyn purkinkannen päällä sai mustien kytkinten ja mittarien paneelit kimmeltämään. Creaseyn reppu lojui koskemattomana lattialla.

”Vietkö minut kotiin isäs ja äitis luo?” tyttö kysyi äänellä, joka sai isoisän hetkeksi inhoamaan häntä. ”Keuhkotautisen huumehuoran.”

”Voin viedä sinut sairaalaan.”

”Voi höpsöä”, tyttö sanoi nyt lempeämmin. ”Tiedät kyllä, kulanmuru, että saan oven auki sisäpuolelta. En ole mikään vanki.”

Isoisästä tuntui, että tytön vankeus ei ollut kiinni vain lukosta ja avaimesta, mutta hän ei osannut pukea tunnetta sanoiksi. Tyttö kumartui ottamaan repusta Old Golds -askin. Hän sytytti tupakan niin mahtipontisesti että vaikutti nuoremmalta kuin isoisä oli aluksi luullut.

”Kaveris Creasey pelasti minut jo”, tyttö sanoi. ”Se olis voinut jättää minut siihen mistä löysikin, lojumaan puolikuolleena hiihlikasaan. Missä Ealingin jätkät näytti mulle ovea.”

Tyttö kertoi kiertäneensä yksitoistavuotiaasta saakka India-



nan Perusta kotoisin olevien Entwistle-Ealingin veljesten sirkuksessa. Hän oli syntynyt tytöksi Floridan Ocalassa, mutta murrosiässä luonto oli päättänyt kasvattaa hänelle viikset ja leukahaituvaa.

”Vaihdoin puolta aika tehokkaasti, mutta viime aikoina tämä tyttöpuoleni on alkanut lähetellä merkkejä itsestään.” Hän risti käsivarret rintojensa alle. ”Kroppa on kiusannut mua koko ikäni”, hän sanoi.

Isoisä olisi halunnut sanoa samaa aivoistaan, tuosta elimestä, jonka mielettömän idealismin pyrähdyksille vetivät vertoja vain sen pidäkkeettömät väkivaltafantasiat. Hänestä kuitenkin tuntui, että olisi väärin verrata omia vaikeuksia tytön vaikeuksiin.

”Siksi aloinkin varmaan narkata”, tyttö sanoi. ”Hermafrodiitissa on jotain runollista. Parrakas nainen taas ei ole yhtään runollinen.”

Tyttö kertoi että oli vain nyökkäillyt tokkuraisena, kun johto oli katsonut vihdoin parhaaksi heittää hänet ulos sirkuksen junasta sen lähtiessä Greenwichin varikolta Altoonaan.

”Creasey löysi kapsäkkini sieltä mihin ne paskiaiset oli sen heittäneet. Ja toi minut tähän kodikkaaseen kortteeriin.” Tyttö veti jalat koukkuun alleen, ja ennen kuin hän kietoi huovan tiukemmin ympärilleen, hän huomasi isoisäni vilkuilevan hänen jalkovälinsä varjoa. ”Creasey on kyllä kusipää. Mutta se tuo tänne sapuskaa, tupakkaa ja lehtiä. Ja kynttilöitä että näen lukea. Saan kaikkea muuta paitsi ainetta. Kohta sekään ei enää haittaa. Sitä ennen se ottaa vuokraa vain sen verran kuin haluan maksaa.”

Isoisä tutki tuhoutuneen suunnitelmansa tuhkia. Hänestä kuulosti siltä kuin tyttö aikoiisi kuolla, kuolla siellä, siinä kynttilänvalossa hyppelehtivässä huoneessa. Tytön keuhkoverta oli kaikkialla, ryppyisessä säämiskärievussa, villahuovassa, aamutakin rinnuksilla.

”Siinä äijässä on puolensa”, tyttö sanoi. ”Ja kotiväkes kuulee varmaan mielellään, että se on kiltisti antanut mun pitää neitsyyteni. Käytännössä.” Tyttö kiemurteli sänkyä vasten havainnollisesti. ”Rautatieläiset on järkeviä miehiä. Aina ne keksii jonkun keinon.”

Tyttö tyrskähti säämiskätilkkuun, johon tuli lisää verta. Raju yskänpuuska sai huovan putoamaan ja paljasti tytön säätet isoisän tarkasteltaviksi. Isoisä sääli tyttöä, mutta ei pystynyt pitämään katsettaan poissa pimeästä sopukasta aamutakin alla. Yskä hellitti. Tyttö laskosti veren tahrin säämiskätilkun niin että puhdas puoli jäi päällepäin.

”Katso vaan”, hän sanoi. Hän nosti ruudullisen aamutakkinsa helmaa. Hän levitti jalkansa auki. Vatsan valkea rengas, tumma turkispehko ja vaaleanpunaiset häpyhuulet säilyivät kirkkaina isoisän muistissa, liehuivat siellä kuin lippu, hänen kuolemaansa saakka. ”Talo tarjoaa.”

Isoisä tunsu kuohon poskissaan, kurkussaan, rintakehässään, kupeissaan. Hän huomasi, että tyttö näki sen ja nautti siitä. Tyttö sulki silmänsä ja kohotti hieman lantiotaan.

”Siitä vaan, kullannuru. Koske jos haluat.”

Isoisä huomasi, että hänen huulensa ja kielensä eivät kyenneet muodostamaan vastausta. Hän meni lähemmäs ja painoi kätensä haarojen karvakolmiota vasten. Hän piti kättä paikallaan, kokeili tytön alapäätä jäykillä sormillaan kuin mittaisi kuumetta tai sykettä. Se ilta, se kesä, kaikki aika ja historia pysähtyivät.

Tytön silmät rävähtivät ammolleen. Hän painui kumaraan, työnsi isoisän syrjään ja peitti suunsa paljaalla kädellään samalla kun toinen käsi hapuili säämiskää. Isoisä otti puhtaan valkoisen nenäliinan vakosamettishortsiensa takataskusta. Hän ojensi tytölle tämän todisteen toivosta, jonka äiti pani häneen uudes-

taan joka aamu lähettäessään poikansa maailmalle. Tyttö pusersi nenäliinan nyrkkiinsä kuin ei olisi huomannutkaan sitä. Isoisä katsoi, miten yskä repi tyttöä rikki sisältäpäin pitkältä tuntuvan ajan. Hän pelkäsi tytön kuolevan hänen eteensä. Sitten tyttö huokaisi ja kaatui selälleen sänkyyn. Hänen otsansa kiilteli kynttilänpätkän luomassa valonkajossa. Hän hengitti varovasti. Hänen silmänsä olivat auki ja nauiliintuneet isoisääni, mutta meni monta minuuttia ennen kuin hän näki tämän kunnolla.

”Painu kotiisi”, hän sanoi.

Isoisä irrotti tahriintumattoman nenäliinansa tytön nyrkistä. Hän taivutti liinan kuin kartan ja pani sen tytön otsalle. Hän sulki aamutakin liepeet tytön ympärille ja veti kammottavan huovan tytön leukaan, jossa oli vauvamainen kuoppa. Sitten hän meni ovelle, mutta pysähtyi vielä ja kääntyi katsomaan. Tytön lämpö oli tarttunut kuin tuoksu hänen sormenpäihinsä.

”Tule taas käymään, Shunk Street”, tyttö sanoi. ”Ehkä saat vielä pelastaa minut.”

Kun isoisä pääsi viimein kotiin paljon pimeän tulon jälkeen, keittiössä oli passipoliisi. Isoisä ei myöntänyt eikä kertonut mitään. Isoisän isä läimäytti poliisin kannustamana isoisää poskelle nähdäkseen, mitä poika siitä piti. Isoisä sanoi pitävänsä siitä. Hän ajatteli ansainneensa hiukan kipua, koska oli epäonnistunut tytön pelastamisessa. Hän mietti kertoisiko työstä poliisille, mutta tyttö oli omien sanojensa mukaan huumeiden orja ja huora, ja hän kuolisi mieluummin kuin kantelisi. Valitsipa hän kumman tien tahansa, hän pettäisi tytön, siltä hänestä tuntui. Niinpä hän seurasi luontoaan ja pysyi vaiti.

Poliisi lähti jatkamaan kierrostaan. Isoisää läksytettiin, uhkailtiin ja syyteltiin. Hän kesti kaiken stoalaisesti niin kuin aina, meni sänkyyn nälkäisenä ja piti junavarikon kaksipuolisen tytön omana tietonaan kuusikymmentä vuotta. Seuraavana

päivänä hänet pantiin töihin kauppaan, jossa hän oli jokaisena arkipäivänä ennen koulua ja sen jälkeen sekä koko sunnuntain. Hän pääsi takaisin varikolle vasta seuraavana lauantaina *shulin* jälkeen. Alkoi hämärtyä, ja keli oli muuttunut yöllä sateiseksi. Taivasta heijastavat lammikot, joita oli kerääntynyt ratapölkkyjen väliin, olivat kuin elohopealähteitä. Isoisä koputti ja koputti pienen talon oveen, kunnes hänen kätensä huusi kivusta.



MICHAEL CHABON (s. 1963) kuuluu amerikkalaisen nykykirjallisuuden kärkinimiin. Chabonin teos *The Amazing Adventures of Kavalier and Clay* voitti Pulitzer-palkinnon 2001, *Wonder Boys* -romaanista taas tehtiin suosittu elokuva. Chabon asuu Kalifornian Berkeleyssä vaimonsa ja lastensa kanssa. *Kuunkajo* on Chabonin neljäs suomennettu romaani.

*Kuunkajo* on veijariromaani, joka käy tarun ja toden rajaa aiheinaan muun muassa mielisairaus, käärmeiden metsästys, holokausti ja avaruuden valloitus. Kaiken keskellä kirkkaimpana loistaa kuitenkin kahden erilaisen ihmisen suuri rakkaustarina.

”*Kuunkajossa* Michael Chabon on uskaliaimmillaan, liikuttavimmillaan, omimmillaan.” GUARDIAN

”Olipa sitten totta tai tarua, teos on kiistämättä tarinankerronnan mestarinäyte.” INDEPENDENT

Alkuperäiskansi: Adalis Martinez



[www.tammi.fi](http://www.tammi.fi)

84.2

ISBN 978-951-31-9844-2